

Manka Kremenšek Križman

Zadnja priložnost

Stoji na parkirišču pred visoko poslovno stavbo. Skozi zaslonko fotoaparata opazuje glavni vhod, nato s pogledom skozi objektiv zaokroži po parkirišču. Skoraj prazno je, le nekaj težkokategornih, večinoma temnih avtomobilov je tam. Že po zloščeni, dragi pločevini se vidi, da se nekaj dogaja. Spusti aparat, ki ga ima obešenega okoli vratu, da mu rahlo zaniha nad trebuhom. Globoko vdihne. Hladen zrak začuti čisto na koncu pljuč. Tako je mrzel, da ga zaboli. Potem izdihne. Naredi se meglen oblak. In spet. Nekaj časa se tako igra, ker drugega nima početi. V bistvu bi rad prižgal čik, vase potegnil nekaj dimov, pravih, nikotinskih, namesto praznega zraka ... Okleva. Zatipa škatlico cigaret v žepu ... Bi, ne bi, bi ... Umakne roko. Če prižge, lahko zamudi trenutek, oni se bo vsak čas prikazal, ura je petnajst do devetih. Pri fotografiranju je vse stvar trenutka, moraš imeti potrpljenje, če zamudiš, lahko zajebeš in potem je, kot bi začel zgodbo pripovedovati pri koncu. Brez uvoda in brez jedra.

Ja, če zamudiš, lahko zajebeš ... Ves teden je bila živčna. Vedno je bila takšna, ko se je bližal Janov rojstni dan. Govorila je samo o tem, kaj vse mora kupiti, koga vse povabiti, kako bo z baloni okrasila stanovanje, v nedogled je spreminjala jedilnik, čeprav je bilo potem vse enako kot prejšnje leto in kot leto poprej. Jedilnik: narezek, piščanec s krompirjem, govedina z rižem, mešana solata, torta. Povabljeni: njeni in njegovi starši, njena sestra z družino, njegov brat ... In isti pogovori in enaka družinska podrkavanja, ko so se ga malo napili. 'Pazi na svojega brata! Ko se bo nacedil, bo začel,' ga je začela opozarjati že septembra, čeprav je imel mali rojstni dan šele osmega oktobra. Vse skupaj mu je šlo na kurac. Če ji je samo omenil, zakaj zganja tak cirkus okoli vsega tega, mu je zabrusila, da ima samo enega sina in da je zanj pripravljena narediti vse. 'Čisto vse, razumeš, ne kot ti, ki ti dol visi.' Ni vedel, kaj je mislila s tem, da mu vse dol visi. Ker mu ni dol viselo, malega je imel rad. Enkrat

je na to temo odprl usta, pa sta se usekala, kot bi šlo na življenje in smrt. Ne, ni imelo smisla drezati vanjo, kadar je bila takšna.

Meglo bi lahko rezal kot pogačo. Še malo, pa se ne bo nič več videlo, v takšnem tudi bliskavica ne pomaga. Premakniti se bo moral bliže, sicer slika ne bo dovolj ostra. Huka si v dlani. Roke ima čisto pomrznjene, čeprav jih tišči v žepih. Moral bi imeti rokavice, toda z rokavicami ne moreš slikati. Objektivna ne bi mogel naravnati dovolj hitro in natančno. Ne, rokavice so proti vsem pravilom. Brezpalčniki še, rokavice nikakor. Ampak on tudi brezpalčnikov ne mara. Aparat ti mora sesti v dlan, objektiv moraš zatipati scela, kot žensko joško. Tudi v noge ga zebe, vojaški škornji nič ne pomagajo. Prestopa se. Najraje bi poskakoval, a ne more, tako ovešen s fotoaparatom, torbo ...

Tisti večer je zamudil. Postopal je po pisarni, dokler ni prišel Slavc. Povabil ga je na pijačo. 'Enega na hitro, kaj praviš, saj je petek,' je rekel. Dolgo ne utegne, domov mora, mali ima rojstni dan, mu je odvrnil. Šla sta čez cesto k Olgi, kot običajno. Najprej je naročil Slavc, potem on ... Naenkrat se mu nikamor več ni mudilo. Kar sedela sta tam, bilo mu je fino, pogovarjala sta se o neki fotografski razstavi v Berlinu, o zadnji predstavitvi World Press Photo v Cankarjevem domu in o Bressonu ... Mimo Bressona ni mogel. O fotografiji, o umetnosti, kako ujeti pravi trenutek, bi se lahko pogovarjal ure, takrat je pozabil na čas. Domov je prišel ob devetih, rahlo nadelan, vsi so že povečerjali, nič ni rekla, niti pogledala ga ni. 'Pa kje si bil do zdaj, stari?' mu je zaklical brat. Videlo se je, da ga ima že precej pod kapo. Nekaj je zamrmral, nič določnega. Če bi vedel, da se bo končalo, kot se je, bi se izgovoril, da je imel nujno delo, da so ga nenapovedano poslali poslikat predsednika države, predsednika vlade, neko pomembno živino, jebi ga, to vedno vžge, sij njihove pomembnosti se avtomatično prelije tudi nate. Ne, niti slutil ni. Ob desetih so se sorodniki poslovili, mali je še nekaj časa kolovratil naokoli in mu razkazoval darila, potem ga je odnesla v njegovo sobo, pomagal ji je pospraviti, spat sta šla brez besed. Zjutraj je odšel v službo. Ko se je popoldne vrnil, so bili predali komode in garderobna omara odprti. Prazni so zevali v prostor in ga manjšali. Bilo je kot kakšna jebena instalacija z naslovom Odhod. Vzela je svoje in Janove stvari in preprosto odšla. 'Dovolj imam. Ne kliči me,' je pisalo na listku, z Janovim magnetkom Shreka, pritrjenem na hladilnik. Ni razumel. Je odšla zaradi včerajšnje zamude? Seveda jo je poklical. Rad bi se pogovoril, ji je rekel, pa ni hotela. Da si nimata več kaj povedati, je rekla, in da so se stvari pripravljale že dolgo, le da on, kako značilno zanj,

tega ni opazil. Tista zamuda za Janov rojstni dan je bila samo okrasek na torti. Tako je rekla temu, okrasek na torti.

Silhuete avtomobilov so zabrisane, sij obeh reflektorjev, ki osvetljujeata pročelje stavbe, je vedno bolj šibak, udušen. Še enkrat dvigne fotoaparat k obrazu, odpre zaslonko, naravna objektiv, v redu je, zaenkrat je dovolj svetlobe. Pokazal jim bo. Ne morejo ga kar tako odpisati.

“Hočem EKS-KLU-ZI-VO!” Opazuje njegove ustnice, kako oblikujejo besedo, kako se raztegnejo, napnejo v U in spet raztegnejo. Ko besedo izgovori do konca, pozabi zapreti usta. Še vedno so napol odprta. Vidi spodnjo vrsto zob, nepravilno raščениh. Čudno, da je to opazil šele zdaj, po vseh teh letih. Oni ponovi besedo. Zdaj še razločneje, še glasneje. Kot bi mu hotel to svojo jebeno ekskluzivo vtisniti v možgane, jo zariti vse tja do hrbtenice in v rit. Če bi Habinc vedel, da se zna v kritičnih trenutkih umakniti, izstopiti, se zavleči vase, v neki svoj svet, tako kot zdaj, ta hip, in neobremenjeno preučevati okolico, obraze, oči, zobe, kar koli, potem se ne bi tako zelo trudil. Ampak oni tega ne ve, še naprej mu nekaj razlaga, kot bi razlagal idiotu, kot bi ga hotel z besedami pregrizniti, stisniti, ga spraviti čez rob. Njegovi zobje so kljub kajenju beli. Verjetno ima prevleke, ja, zagotovo ima prevleke, ampak to mu ne pomaga kaj dosti, pomisli. Moral bi si urediti spodnjo vrsto zob, res bi si jo moral. Kazi celoten vtis. Potem Habinc umolkne in se obrne proč od njega. Je to znak, da lahko odide? Naredi korak nazaj. “Pazi, da ne boš spet vsega zasral. To je tvoja zadnja priložnost ...” sikne oni, ne da bi ga pogledal. To ga preseneti, zadnji stavek, ta ton. Še nikoli ni govoril z njim s takšnim tonom. Vrne se od tam, kamor je zaplaval. Ne ve, kaj bi. Začne se prestopati, počuti se nelagodno. Z desnico se oprime naslonjala fotelja, kot bi iskal oporo. “Pa ne, da mi groziš?” končno vprašal. “Ne jebi, Kobal, ne grožim ti, samo opozarjam te. Sam veš, kako je s teboj,” mu odvrne in se obrne k njemu. Pogleda ga naravnost v oči. “Ne, ne vem. Ti mi povej, ti očitno veš, kako je z menoj,” zavrti, njegov glas je ciničen. “Začel si piti, izgubljaš ostrino, to je. Postajaš povprečen. Povprečen in nezanesljiv.” Tukaj se ustavi, kot bi hotel s premolkom ustvariti poseben učinek. “Nisi več v prvih vrstah, že nekaj časa nič več, zato se pazi. Kup honorarcev komaj čaka, da naskoči tvoje mesto, časi so trdi, sam veš, ni se za zajebavat. Do zdaj sem ti kril hrbet, zdaj ti ga ne bom več. Še ena napaka, pa letiš,” reče. Na to nima kaj pripomniti, vse je res. Nekajkrat se je že zgodilo, da je zamudil kak dogodek. Kolegi iz konkurence so mu posredovali svoje fotke, da se je nekako izmazal. In pred kakim mesecem je odšel fotografirat na napačen

naslov. Bil je okajen. Ko je končno dojel, kam mora iti, je bilo že vsega konec. Razvedelo se je, počasi se vse razve. Umakne pogled. Zagleda se v steno za Habinčevim hrbtom, v tisto sliko, akvarel, Bohinjsko jezero pred nevihto. "Moraš ga ujeti med podboji vrat, ko bo odhajal. Edini smo, ki vemo, kaj se bo danes zvečer v banki dogajalo, to moramo izkoristiti," mu naroča. Zdaj govori tiše, v njegovem glasu ni več grožnje. "Jasno, naredil bom, kar se da," odvrne. Še vedno gleda tisto sliko.

Kdaj za vraga mislijo končati, že dve uri stoji na tem kurčevem mrazu. Mora se premakniti. Počasi, na videz brezbrizno stopa čez vzhodni del parkirišča, noče, da bi kdor koli kar koli posumil, kak varnostnik ali kaj podobnega, potem bi lahko onega opozoril, da ga zunaj čakajo ... Jebemti, če ni ta njegov posel, to zalezovanje, ena gverila. Zdaj ga od stavbe loči še dobrih dvajset metrov. Stopi za steber bližnje trgovine. Spet si huka v roke. Sestanek bo trajal najdlje do devetih, tako je menda rekel njihov vir. Zdaj je deset, in še vedno nič. Potem si prižge cigareto, ne more več zdržati, predolgo se vleče ... Potegne, našobi ustnice in pihne v zrak. Iz ust se mu na debelo pokadi.

Ko bo to za njim, bo odšel v redakcijo in pokazal fotke Habincu. "Ni slabo," bo rekel. Nikoli ni naravnost pohvalil, vedno tako, napol, okoli ovinka. Izbrala bosta najboljšo. Šla bo na prvo stran, ker je zadeva ekskluzivna, kot pravi Habinc. Druga fotka bo na tretji strani, kjer naj bi se zgodba o odstavitvi prvega človeka največje banke v državi zaradi slabega vodenja nadaljevala. Potem bo šel lepo domov. No, mogoče še prej na pijačo. Tak je ritual. Malo se bo pogrel, nekaj spil, toliko, da se sprosti, toliko, da mu kri spet zakroži po telesu. Doma si bo skuhal makarone, jih prelil z omako in konzerve, danes ni še nič poštenega jedel. Po večerji si bo eno prižgal in odprl pločevinko pira. Zleknil se bo na kavč in gledal televizijo, pritiskal bo na daljinca, surfal po kanalih, nobeden ga ne bo zares pritegnil, vmes bo zaspal, pa spet pritiskal na daljinca, okoli druge zjutraj se bo zavlekel v posteljo in kar tak, napol oblečen zaspal. Ko se bo naslednji dan zbudil, bo odšel k njima. Uredil se bo, stuširal in obril, oblekel bo črn pullover in črne hlače, črna mu najbolj pristaja, mu je nekoč omenila. Za malega ima darilo, kupil ga je že pred časom. Velikega plišastega rjavega medvedka. Okoli vratu ima zavezano rdečo pentljo in govori angleško. Če ge stisneš k sebi, reče: 'I love you.' Če ga primeš za ušesa, zajoka: 'Au, that hurts.' In če ga stisneš za podplate, zacvili od užitka in po angleško reče 'žgečka me'. Nekaj posebnega je in ni bil poceni. Predstavlja si malega, kako ga bo stiskal k sebi, ga vlekel

za ušesa ... Ne, tokrat ni pozabil, zares se je potrudil. Tudi zanjo ima darilo. Parfum, Nina Rizzi, tega ima rada. Potem ju bo povabil na kosilo. V kitajca bodo šli, mali obožuje flambiran sladoled. In potem mogoče še v kino. Izbrala bosta film, ki je primeren za Jana. Ja, tako bo kot nekoč, samo priložnost potrebuje, še eno priložnost. Imela je prav. Zanimarjal jo je. Tudi malega. Vse dneve je visel v službi ali v bifeju, s kolegi ... Zdaj bo drugače, spremenil se bo. Bi jo moral poklicati, preden se odpravi k njima? Da ne bo kot zadnjič. Prišel je na obisk, kar tako, nenapovedano, bil je ravno v bližini. Pozvonil je, odpret mu je prišel neki tip, ki ga še nikoli ni srečal. To ga je zmedlo, stopil je korak nazaj. Je pri napačnih vratih? Ne, četrto nadstropje, nad zvoncem napis Kobal ... "Želite?" ga je vprašal oni. "K Tanji sem prišel," je odgovoril. "Ni je doma, čez kako uro pride, po nakupih je šla. Če hočete, lahko stopite naprej in jo počakate," je rekel. Nekaj trenutkov je mencal pred vrati, takšne situacije ni predvidel, ni pričakoval, da ga bo neznanec vabil v njeno stanovanje, v stanovanje njegove žene, ker še vedno je njegova žena, še vedno, pizda. Jasno, da ni šel naprej, zahvalil se je in odšel. Pozneje jo je po telefonu vprašal, kaj za vruga počne tisti tip v njenem stanovanju. Bila je tiho. V duhu je videl izraz na njenem obrazu, dve gubi na čelu, ki sta se poglobili, postali izrazitejši vedno, ko je v začudenju ali premišljevanju dvignila obrvi. Da ga nič ne briga, da ima zdaj svoje življenje. In če že mora vedeti, je tipu ime Brane. Njen prijatelj je, samo prijatelj, je rekla preveč ihtavo, da bi ji verjel. Čutil je, da mu laže, pozna jo, jebemti, pozna jo že deset let. Po desetih letih menda veš, kako nekdo diha. Saj morda ni nič resnega med njima, kaj prehodnega verjetno. Spremenil bo to, samo še eno priložnost naj mu da, menda si jo zasluži, vsak si jo ... Vseeno bo poklical, preden gre tja, tako, za vsak primer.

Vse se zgodi zelo hitro. Ko ga zagleda, je oni že na platoju pred stavbo. Pravzaprav ga sploh ni videl priti ven, čeprav je ves čas gledal tja, v steklena vrata. Kot bi za tistih nekaj usodnih trenutkov izgubil zavest. Je prepozno? Je zajebal? Spet? 'Moraš ga ujeti, ko zapušča stavbo, med podboji, znak banke mora biti viden, razumeš?! RA-ZU-MEŠ?!' mu odmeva v možganih. Mrzlično razmišlja, kaj naj stori ... Moški stopa proti parkirišču, še malo, pa bo pri avtomobilu, še malo, pa se bo odpeljal in ostal bo brez posnetkov, mora ga nekako ustaviti, oni se nenadoma skloni, nekaj mu je padlo na tla. Rokavica? Dvigne fotoaparat k obrazu, odpre zaslonko, naravna objektiv, pritisne na sprožilec, bliskavica razsvetli parkirišče. Moški pogleda proti njemu, proti svetlobi, ki zdaj skoraj brez presledka reže mrzlo ozračje. Zdi se, kot bi streljal na svojo žrtev. Repetira

in ustreli, repetira in ustreli, jo skuša zaslepiti, jo ustaviti, ujeti, ustreliti, križati ... Križal te bom, ti jeba tajkunska, boš videl, na tem kurčevem mrazu sem te čakal celo večnost, ne boš mi kar tako spizdil ... Moški je presenečen. Bo Habinc zadovoljen s tem? Bo dovolj izraz presenečenja na njegovem obrazu? Prestrašenosti? Izraz ranjene živali, ki jo preganjajo? Ki so jo tam notri, v tistih pisarnah nocoj obsodili na odstrel in jo zdaj lovi, da jo bodo linčali, jo zasmehovali, tudi javno, po časopisih, najprej v njegovem. Novica o razrešitvi bo najprej objavljena pri njih. EKSKLUZIVNO. Zgodba bo začinjena s podrobnostmi iz njegovega poslovnega in zasebnega življenja, z majhnimi umazanijami in natolcevanji, ki bodo zapisane tako, da morebitna tožba proti časopisu ne bo vzdržala. Potem bo sledil linč po radiu in televiziji, smrad se hitro širi, ljudje hočejo kri, veliko krvi. Morda pa to ne bo dovolj. Habinc hoče še znak banke in kljuko in podboje vrat in vso prekleto dekoracijo okoli tega tipa ... Tisti pospeši korak, zdaj je že pri svojem avtomobilu, odpira vrata ... "Gospod!" zavpije. Oni zastane, se obrne, z orokavičeno levico se oprime vrat velikega črnega mercedesa, čaka ... Ne zave se takoj, kaj bi rad, zakaj ga je sploh poklical. Fotoaparat si sname z vratu, da ga pri teku ne bi oviral. V nekaj trenutkih je pri njem. "Bi vas lahko poslikal pri vhodu? Tako mi je naročil urednik," reče zadihano, ko priteče do njega. Zdaj si stojita nasproti. Oni ne odgovori, samo gleda ga. Gledata se. Kot strelica mu skozi možgane švigne misel, da ima enkratno priložnost. Ali ni to tisti odločilni trenutek, o katerem govori Bresson? Žrtev ima na dosegu roke. Lahko naredi njen portret. Serijo portretov človeka, ki je pravkar končal svojo jebeno kariero. Kaj se zrcali na njegovem obrazu? Kaj čuti v tem trenutku? Začudenje, bes, izmučenost, občutek izigranosti, krivde, razočaranje, odpor, sovraštvo? Vse to? Morda kaj tretjega? To mora izrabiti, iztisniti iz vsega skupaj, kar je mogoče, to ga bo spet dvignilo ... Njegove fotografije bodo zaokrožile po medijih, pod njimi bo napisano njegovo ime, povrnil si bo ugled, ni še prepozno, Habinc bo dobil svojo ekskluzivo in on novo priložnost. "Kateri časopis?" vpraša. "Novice," odvrne in dvigne aparat k obrazu, odpre zaslonko, naravna objektiv, ne počaka, da bi oni pristal na kar koli ... Moški še vedno nepremično stoji ob avtu, mežika, svetloba ga slepi ... On pritisne na sprožilec. In še enkrat in še enkrat ... Stopi za korak vstran, da bi ga ujel z drugega zornega kota, nato počepne, se zopet vzravna, slika kot obseden, se pomakne naprej, bliže k onemu, zdaj sta si tako blizu, da se njuni sapi premešata ... Moški naredi korak nazaj, hoče se umakniti, a se ne more, z lopatico zadene ob vrata avtomobila, jecne, nato dvigne roko, kot bi se hotel obvarovati pred udarcem ... V tistem začuti v podlakti močan sunek in takoj nato bolečino. Iz rok mu iztrga aparat. Prešine ga,

da je pozabil na osnovno pravilo: če bi ga imel obešenega okoli vratu, se to ne bi moglo zgoditi ... Oni se pomakne vstran, dvigne fotoaparatus k obrazu in pritisne na sprožilec, naenkrat je situacija obrnjena, zdaj je on tisti, ki ga fotografirajo. Svetloba ga zaslepi. Potem škljocne še enkrat in še ... "No, kako se ti zdi? Kako se počutiš?" sprašuje, ne da bi se ustavil. Premika se sem in tja, spreminja kote, kot on malo prej, stopi naprej, naredi korak vstran, pa spet nazaj in brez prestanka pritiska na sprožilec. Roko dvigne k obrazu, da bi si zastrl oči ... "Dovolj je, prosim," krikne. Moški zastane, fotoaparatus spusti k telesu, sunkovito diha, oba dihata sunkovito, razburjena sta ... Kaj zdaj? Lahko bi skočil in mu iztrgal aparat, drži ga le z eno roko in videti je utrujen, zelo utrujen ... Prvič v vsem tem času pomisli, da ima pred seboj človeka, o katerem ne ve ničesar. Kdo je pravzaprav? Kako živi? Kaj rad bere? Kakšni filmi so mu všeč? Vse do tega trenutka mu je predstavljal le delovno nalogo, ki jo mora izpeljati čim bolje, ker je od tega odvisen on sam. Ima družino? In če jo ima, kakšen je njegov zakon? Srečen? Mu bo žena zdaj, ko je izgubil službo, stala ob strani? Kam je namenjen v tem trenutku? Domov? Objekt, ki ga je želel izkoristiti, ga razgaliti, osmešiti, mu odvzeti dostojanstvo, ker kombinacija fotografije in besedila pod njo v njihovem senzacionalističnem časopisu ne pomeni nič drugega kot odvzem dostojanstva, naenkrat ni več le objekt. Stegne roko proti fotoaparatu. "Mi ga lahko vrnete, prosim?" reče. "Kaj boš s posnetki?" vpraša moški. Skomigne. "Ne vem. Nekaj materiala moram prinesiti v redakcijo, na prvo stran naj bi šel," reče. Oni ga gleda, kot bi ga ne razumel. Njegovo dihanje, ki se je medtem skoraj umirilo, je spet pospešeno, izraz izmučenosti na obrazu izgine, obrazne mišice se napnejo, spet je v teku, spet je v pogonu ... Z obema rokama dvigne fotoaparatus nad glavo ... Zdaj ga bo vrgel ob tla, razletel se bo na koščke, ostal bo brez vsega, brez posnetkov, zamiži, čuti, kako se vse v njem krči, čaka, da bo treščilo, zdi se mu, da traja celo večnost, naj se že zgodi, tišina, ki ji ni konca, kriči ... Odpre oči. Moški stoji pred njim, desnico, v kateri drži fotoaparatus, je spustil k telesu. Ni več sovražnosti na njegovem obrazu. Končano je, ve, da je končano. Nekaj med njima je zdaj drugače, nekaj se je spremenilo, ne ve točno, kaj ... "Tu ga imaš," reče, mu potisne aparat v roke, sede v avtomobil in se odpelje. Gleda za njim še dolgo po tistem, ko ga ni več. Fotoaparatus si obesi okoli vratu, rahlo mu zaniha nad trebuhom. Prižge si cigareto, globoko vdihne, hladen zrak začuti čisto na koncu pljuč. Začne pregledovati posnetke, svoje, njegove, preučuje izraze na svojem obrazu in na obrazu tistega moškega, podobni so, tako prekleto podobni, presenečenje, ujetost, strah ... Ko pride do konca, s kazalcem pritisne na tipko za izbris in briše posnetke, enega za

drugim. Potem odide nazaj proti banki, dvigne aparat k obrazu, odpre zaslonko, naravna objektiv tako, da ujame velika, zaprta steklena vrata, ime banke ... in pritisne na sprožilec. Naj vidijo, da je bil tukaj in da se ni zgodilo čisto nič, ne nocoj. Ko konča, spravi aparat v torbo in odide čez parkirišče proti avtobusni postaji. Jutri bo odšel k njima. Poskusil bo, še enkrat bo poskusil.